

Presidentti Kekkonen Moskovassa helmikuussa 1965

Neuvostoliiton pääministeri ja tosiasiallinen johtaja Nikita Hrushtshev erotettiin tehtävistään lokakuussa 1964. Presidentti Kekkonen kannalta tämä merkitsi suoran vaikutuskanavan poistumista ja sopeutumista toimintaan uuden johdon kanssa. Siinä avainhenkilöitä olivat pääsihteeri Leonid Brezhnev ja pääministeri Aleksei Kosygin. Myös presidentti Anastas Mikojan säilytti toistaiseksi asemansa valtiojohdon huipulla. Moskovasta viestitettiin, että suhteet Suomeen pysyisivät hyvinä mutta noudatettaisiin entistä muodollisempia käyttäytymissääntöjä eikä "saunadiplomatiaa" enää harrastettaisi. Silti oli kyseenalaista, säilyisikö Suomen ja Kekkonen erityisasema entisellään Moskovan silmissä.

Presidentti Kekkonen vieraili Intiassa 12. - 21.2.1965, minkä jälkeen hänet oli kutsuttu paluumatkalla vierailulle Moskovaan. Siellä oli tilaisuus 22. - 24. helmikuuta tavata koko uusi johtoryhmä. Hieman ennen Kekkonen Moskovaan oli vierailut suomalainen kommunistipuolueen valtuuskunta. Oli havaittavissa, että Hrushtshevin jälkeen Neuvostoliiton hallitus halusi korostaa enemmän kommunistista ideologiaa ja suoria suhteita veljespuolueisiin.

Moskovan neuvottelujen alkaessa Kekkonen oli epävarma niiden suunnittelusta asiasisällöstä, sillä kysymys ei ollut virallisesta vierailusta tavanmukaisine ohjelmavalmisteluineen vaan enemmänkin epävirallisesta "välilaskusta" palattaessa Intiasta kotimaahan. Hän ei ollut etukäteen varautunut käsittelemään kansainvälistä tilannetta siinä laajuudessa, kuin isännät toivoivat. Ensimmäisestä keskustelusta laadittu muistio paljastaa, kuinka Kekkonen joutui reagoimaan improvisoiden neuvostojohdon kysymyksiin, ja hänellä oli aluksi vaikeuksia hallita tilannetta. Kekkoselta kysyttiin erityisesti kantaa Naton suunnitelmaan monenkeskisistä ydinasevoimista (MLF). Seuraavassa esitetään suurlähettiläs Jorma Vanamon muistiinpanojen mukaisesti sitaatteina keskustelun pääkohdat, jotka kuvaavat hyvin sekä asiaa että tunnelmaa:

Muistiinpano (salainen) Urho Kekkonen keskustelusta Kremlissä 23.2.1965 klo 10.00 Mikojanin, Brezhnevin ja Kosyginin kanssa. Läsä lisäksi Gromyko ja Kovalev sekä tulkkina Gogol, Suomen puolelta Vanamo ja tulkkina Loikkanen. Kesto 1 1/2 tuntia.

"Mikojan : Haluaisin esittää Suomen klubin jäsenelle (tarkoittaa Kekkonen, P.V.) erään kysymyksen. Tunnettu NATO:n monenkeskisten ydinasevoimien muodostamista koskeva suunnitelma on laadittu, jotta Länsi-Saksa pääsisi käsiksi ydinaseisiin. Tätä suunnitelmaa vastaan ovat esittäneet kantansa Ranska, Norja, Tanska ja Turkki. Tiedämme kyllä, että suomalaiset miettivät asioita kauan, mutta haluaisin nyt kysyä, kuinka kauan suomalaiset vielä tuumivat, jotta he, muistaen myös ystävyys- ja avunantosopimuksemme, tulisivat Tanskan ja Norjan kannalle.

Presidentti (Kekkonen, P.V.): En anna vastausta ainakaan ennen huomista; ehkä en vielä silloinkaan.

Mikojan: Kiitän selventävästä vastauksesta.

Presidentti: Suomi pyrkii politiikassaan pysyttelemään suurvaltojen välisten ristiriitojen ulkopuolella, mutta ystävyys- ja avunantosopimuksen sisältö on pantava sen johtolauseeseen edelle. Jos Neuvostoliitto katsoo jonkun Saksan tai siihen liittoutuneen valtion toimenpiteen uhkaavan rauhaa niin me joudumme myös harkitsemaan asiaa.

Mikojan: Me suhtaudumme tähän asiaan täydellä vakavuudella.

Brezhnev: Varsovassa olimme asiasta täysin yksimielisiä. Ainoa asia, josta allekirjoitettiin yksimielisesti päätöslauselma, oli sopimus vastatoimenpiteistä. Kenelläkään ei ole epäilystä siitä, että Länsi-Saksa pyrkii saamaan ydinaseita. MLF-suunnitelma on yksi tie.

Mikojan: Jos saadaan aikaan yhteinen painostus suunnitelmaa vastaan, niin eivät toivottavasti toteuta sitä. Olisimme iloisia, jos ei tarvitsisi ryhtyä vastatoimenpiteisiin.

Presidentti: Seuraamme mitä suurimmalla tarkkaavaisuudella tätä asiaa. Mikäli Neuvostoliitto suhtautuu siihen niin vakavasti kuin näissä keskusteluissa on ilmennyt, on meidän harkittava sitä vielä huolellisemmin. Me suhtaudumme siihen myös vakavasti, sillä haluamme estää rauhaa uhkaavat toimenpiteet. Tämä on seurausta avunantosopimuksesta, mutta rauhan säilyttäminen on ilman sitäkin yksi suurimmista ihmiskunnan kysymyksistä tällä hetkellä.

Brezhnev: Tämä on todella vakava kysymys, ja me olemme suunnitelleet vastatoimenpiteitä. Potentiaalia, mahdollisuuksia niihin meillä kyllä on, mutta käytännöllisiin toimenpiteisiin ei ole vielä ryhdytty emmekä ryhdy ennen kuin kuva tulee selväksi.

Presidentti: Kysyin aikoinaan Kennedyltä, mitä Amerikka tekisi, jos Länsi-Saksa hankkisi itselleen ydinaseen. Kennedy vastasi, että jos niin kävisi niin se muuttaisi koko Yhdysvaltojen suhtautumisen Länsi-Saksaan. Tämä on amerikkalaisten selitys mutta ymmärrän asian niin, että siihen ei täällä uskota. Neuvostoliitollahan on kokemuksia Saksan politiikasta kahden maailmansodan edellä ja täällä ehkä ajatellaan, että kun pirulle antaa pikkusormen niin se vie koko käden.

Kosygin: Suunnitelman tarkoituksena on muodostaa ikään kuin suuri nyrkki, joka voidaan aina heittää sitä vastaan kun tarve vaatii ja eihän tässä voi olla kysymystä ketään muuta kuin Neuvostoliittoa vastaan. Olemme keskustelleet amerikkalaisten kanssa ydinaseiden levittämisen vastustamista koskevasta sopimuksesta. Gromykon keskustellessa asiasta Ruskin kanssa hän oli suostuvainen mutta halusi samalla saada vapaat kädet perustaa MLF.

Presidentti: Yleisesti on uskottu, että suunnitelma olisi kuolemaan tuomittu, koska Ranska vastustaa sitä. Teillä on se käsitys, että suunnitelmia jatketaan.

Kosygin: Kaikkien pitää ponnistella sen vastustamiseksi.

Mikojan: Meillä ei ole vielä selvää kuvaa, tuleeko se toteutumaan. Itämeren alueen pysymisellä ydinasevapaana on suuri merkitys. MLF toteutettuna tulisi merkitsemään sitä, että myös Itämerelle tulisi ydinohjuksia kantavia laivoja.

Presidentti: Tämä keskustelu on ollut siksi vakava, että se pakottaa meidät huolelliseen harkintaan. Meille on erittäin merkityksellistä, mitä tänään on puhuttu.

Brezhnev: Ehkä voimme puhua asiasta lisää raittiissa ilmassa. Tärkeintä on ystävyyden hengen säilyminen, että linja pysyy suorana. Silloin on myös matka yhteisymmärrykseen välillämme lyhyin.

Keskustelussa sivuttiin tämän jälkeen kaupamme balanssikysymystä, jossa suhteessa Kosygin totesi Neuvostoliiton täyttäneen lupauksensa.

Neuvostojohtajat kyselivät Suomen maataloudesta tiedustellen satolukuja, karjataloustuotantoamme, miten valtio avustaa maataloutta, mikä on kaupunki- ja maalaisväestön suhde, poronhoidon kannattavuutta. Presidentti vastasi kysymyksiin. Presidentti mainitsi lopuksi lyhyesti suoran laivayhteyden aikaansaamisesta Helsingin ja Tallinnan välille. Brezhnev vastasi Neuvostoliiton suhtautuvan kysymykseen periaatteessa myönteisesti, mutta viittasi sotilaallisten salaisuuksien säilyttämiseen.

Moskovassa 24.2.1965

Jorma Vanamo

Jakelu:

Tasavallan Presidentti

Pääministeri

Ulkoasiainministeri

Valtiosihteeri

Pol.os. pääll.

Arkisto”

+++

Edellä kerrotun keskustelun jälkeen isännät veivät Kekkonen metsästysmatkalle Zavidovoon. Automatalla käytiin pitkä keskustelu Vietnamin sodan tilanteesta, jolloin Kosygin ylisti Pohjois-Vietnamin taisteluvalmiutta ja sitkeyttä. Keskustelusta laaditun muistion mukaan:

“Useaan kertaan Kosygin mainitsi Etelä-Vietnamista puhuttaessa, että kriisi ei voi laueta muuta kuin sillä tavalla, että Yhdysvallat joutuvat poistumaan Etelä-Vietnamista. Mitään muuta ratkaisua ei ole olemassa, ja Yhdysvaltojen kostohyökkäykset eivät tule tätä lopputulosta muuttamaan. Voi olla mahdollista, että kriisin selvittäminen vielä siirtyy tulevaisuuteen, mutta Kosygin oli ehdottoman varma lopputuloksesta.”

“Lopputoteamuksena näistä varsin laajoista keskusteluista voisin mainita, että Neuvostoliiton ulkopolitiikka Hrushtshevin kukistumisen jälkeen ilmeisesti on saanut jyrkempiä piirteitä Länteen nähden kuin aikaisemmin, mutta ilmeistä on, että mikään yhtenäinen kannanotto ei vielä ole syntynyt, vaan se tulee paljon riippumaan Lännen Neuvostoliittoa kohtaan harjoittamasta politiikasta. Vietnamin kysymys on ilmeisesti se, jonka ympärillä kehitys tulee lähiaikoina liikkumaan.”

Zavidovossa metsästyksen aikana Kekkonen sai rauhassa pohtia tilannetta. Hän kirjoitti Helsingissä valmistellun puheen lähes kokonaan uudestaan ja lähetti sen suurlähettiläs Vanamon mukana Moskovaan käännettäväksi ja puhtaaksikirjoitettavaksi.

Päivällisillä Moskovassa 24.2. Kekkonen sai tilaisuuden puheessaan vastata Mikojanin hänelle esittämiin kysymyksiin. Korjaamansa tekstin mukaisesti hän arvosteli Naton MLF-suunnitelmaa ja korosti Suomen edun vaativan rauhanomaisen kehityksen jatkumista. Hän jatkoi toteamuksella: “Tällainen kannanotto ei ole vastoin puolueettomuuspolitiikkaamme, sillä me voimme ylläpitää puolueettomuuttamme ainoastaan sillä edellytyksellä, että rauhantila säilyy Euroopassa.”

Tuo puheen kohta herätti Suomessa ja länsivalloissa epäilyksiä, että Kekkonen oli irtautumassa puolueettomuuslinjalta. Hän pyrki lähiviikkoina hälventämään sellaisen tulkinnan mahdollisuutta keskusteluissa ja kirjeissä sekä etsi syntyneen kohun johdosta tilaisuuksia korjata ilmeisen lipsahduksen aiheuttamia vaurioita. Puolueettomuuspolitiikan korostaminen palasi taas Kekkonen puheisiin. Marraskuussa 1965 hän esitelmässään ehdotti Norjalle rajarauhansopimuksen tekemistä ja vakuutti samalla, että Suomi ei

hyökkäisi minkään valtion kimppuun eikä antaisi muidenkaan käyttävän aluettaan hyökkäystarkoituksiin.

Lähteet: Esa Seppänen, *Miekkailija vastaan tulivuori* (2004), s. 329 - 341; Juhani Suomi, *Presidentti* (1994), s. 270 – 293; Osmo Apunen, *Linjamiehet* (2005), s. 161 - 163; Max Jakobson, *Pelon ja toivon aika* (2001), s. 380 - 382; Pekka Visuri, *Idän ja lännen välissä – puolustuspolitiikka presidentti Kekkonen kaudella* (2. p. 2010), s. 132-134.

Muistiinpano (salainen) keskustelusta Kremlissä 23.2.1965, Urho Kekkonen vuosikirja 1965, UK-arkisto, Orimattila. Jatkokeskustelusta 23.2.1965 on laadittu allekirjoittamaton ja päiväämätön muistio, ilmeisesti Kekkonen kirjoittama, Urho Kekkonen vuosikirja 1965, UK-arkisto, Orimattila. Vuosikirjan yhteyteen on suurlähettiläs Vanamo vuonna 1990 toimittanut selostuksen Kekkonen puheen 24.2. synnystä ja alkuperäisen puheluonnoksen, johon on merkitty Zavidovossa tehdyt laajat korjaukset Moskovan puheen pohjaksi.